

Ked' neprší, aspoň kvapká

Pôvodná tvorba pre deti a mládež v roku 2005

ZUZANA STANISLAVOVÁ

Viac ako desať rokov sledovania pôvodnej produkcie pre deti a mládež vyvoláva otázku, kam sa slovenská detská literatúra za toto obdobie posunula. Pri hľadaní odpovede treba vziať do úvahy prinajmenšom autorské zázemie, žánrový aspekt, hodnotové relácie i prevládajúce estetické trendy.

Autorské zázemie posledných rokov sa vykryštalizovalo do „generačnej“ štruktúry, v ktorej má pomerne bohaté zastúpenie generácia (povedané terminológiou Júliusa Nogeho) „presahujúca“ zo 60. a 70. rokov (Jaroslava Blažková, Lubomír Feldek, Ján Beňo, Libuša Friedová, Peter Glocko, Marianna Grznárová, Ján Navrátil, Jozef Pavlovič, Milan Rúfus, Jana Šimulčíková, Jana Šrámková, Ladislav Švihran) a z 80. rokov (Daniel Hevier, Štefan Moravčík, Ján Uličiansky). Po r. 1989 pribudlo niekoľko ďalších pozoruhodných autorov, ktorí v kontexte tvorby pre deti zotrvávajú viac než jednou knižkou (Jana Bodnárová, Gabriela Futová, Erik Jakub Groch, Jana Juráňová, Peter Karpinský, Daniel Pastirčák, Alžbeta Verešpejová), a objavujú sa aj osobnosti „hosťujúce“, ktoré prispievajú do tvorby pre deti síce jediným, ale o to pozoruhodnejším dielom (Viliam Klimáček, Dušan Taragel, Hana Naglik). Ak si uvedomíme, že v priebehu minulých pätnástich-šestnástich rokov solídnu úroveň literárnej tvorby pre deti a mládež pomáhali udržiavať niekoľko desiatok ďalších autorov, môžeme konštatovať, že štruktúra au-

torskej základne približne od polovice 90. rokov 20. storočia signalizuje postupnú stabilizáciu situácie.

Zo žánrového hľadiska je dlhodobou stálicou detskej literatúry rozprávková tvorba, resp. tvorba so značnou dávkou fantázie (folklórne, folklorizované i moderné rozprávky, fantastika, povest'). Preferovanie rozprávkovej imaginácie a hravosti možno vnímať aj ako reakciu na racionalizmus informačnej spoločnosti. Slobodná fantázia a usporiadanosť rozprávkového sveta môžu tiež slúžiť ako svojrázna obrana voči dobovej manipulácii človeka. Rozprávkový šťastný koniec uspokojuje zasa ľudskú potrebu optimizmu a nádeje. Jednoducho: rozprávka pomáha človeku uniesť zložité problémy jeho existencie, proti neprehľadnosti vzťahov v realite postaviť krásnu usporiadanosť epického sveta. A tak nečudo, že v pôvodnej knižnej produkcii pre deti je tento žáner v ostatných rokoch výrazne dominantný – a tak sa to ukazuje aj v roku 2005. Okrem početných reedícií folklórnych rozprávok priniesol aj tento rok väčší počet moderných autorských rozprávkových príbehov. Viaceré mali pôvodne premiéru ako rozhlasové rozprávky, čo spravidla prispelo k ich kvalite. Takéto texty tvoria spravidla cyklus príbehov optimálneho rozsahu a prehľadnej sujetovej štruktúry, sú štylisticky hutné a jazykovo vypracované.

Pôvodne rozhlasovú podobu mali aj rozprávky novej knihy **Jána Uličianskeho** *Čarovný chlapec* (Perfekt, il. Pe-

ter Čisárik). Rozprávky *Tik Tak*, *Peter Klúčik* a *Čarovná chvíľa* prostredníctvom imaginatívnych príbehov, pre autora charakteristických, vypovedajú o ľudských vzťahoch a hodnotách. Hovorí o tom, aké dôležité je vedieť sa dívať a tešiť zo života, nájsť si čas pre seba i pre iných, upozorňujú na potrebu mať odomknuté oči, uši i srdce voči ľudom a ich problémom. Hrdinami Uličianskeho rozprávok sú chlapi, vždy určitým spôsobom osamelí. Tento fakt tak trocha dobrodružne ozvlášťuje postavy a príbehom dodáva rozmer presahujúci rámec detstva: kdesi v podtexte sa pripomenie i ľudská osamelosť. Rozprávky Jána Uličianskeho sa tak stávajú aktuálnou, literárne brilantnou výpoveďou o štýle doby a životnom pocite človeka v nej. V tom zmysle je v nich ako v každom dobrom humore prítomná aj radosť z prevahy, aj smútok z poznania.

Jaroslava Blažková ešte koncom 60. rokov koncipovala svoje *Mačky vo vreči* (Q 111, il. Martina Matlovičová) ako seriál pre časopis Zornička. Rozprávka v ňom vychádzala na pokračovanie (neskôr sa dočkala aj podoby rozhlasového večerníčka). Po autorkinej emigrácii sa z vôle dobových ideológov pred celou jej tvorbou dvere literatúry na dvadsať rokov zatvorili, a tak predmetná rozprávka knižne vyšla prvýkrát až roku 2005. Krátke, kumulatívne komponované epizódky majú svoj ústredný konflikt: zlá Kokrhela rozkáže svojmu chovancovi Ivanovi, ktorého chce „vyučiť“ za zbojníka, aby vzal do vreca a niekde vo svete utopil dvadsať mačienec. Tie po každom Ivanovom dobrom skutku postupne vyskakujú z vreca. Každé mača má iné dievčenské meno, je inej farby alebo vzorky, každé je pre Ivana odmenou za iný dobrý skutok. Napokon sa však aj zlá Kokrhela zmení na dobrú babku. Próza je príťaž-

livá vďaka sujetovému napätiu, ktoré udržiava a segmentuje v krátkych tenziách, zásluhou rozprávača, ktorý opakovaním sekvencií vytvára komický stereotyp s prvkami paródie, vďaka vynaliezavosti autorky jednak pri prideľovaní mien a farieb jednotlivým mačiatkam, jednak pri vymýšľaní dobrých skutkov, ktoré Ivan vykoná. Hodnoty, ktoré sa deťom prostredníctvom príbehu nenápadne vštepujú (priateľstvo, vzájomná pomoc, statočnosť, čestnosť, dôvtipnosť, odvaha, tolerancia, доброта), posúvajú rozprávku do kategórie rozprávok s (úsmevným a hravým) didaktickým aspektom.

Roman Brat vo svojej štvrtej rozprávkovej knihe *O malom obrovi* (Mladé letá, il. Miroslav Regitko) vytvoril dobrodružne ladený príbeh o osudoch rozprávkara Viktóriusa, ktorý odíde do sveta, aby našiel ešte väčších hlupákov, ako sú v jeho krajine traja kráľovskí synovci ujímajúci sa vlády po smrti svojho strýka, a ocitne sa v krajine obrov. Sujet postavil na tradičnom zápase dobroty a dôvtipnosti s hlúposťou a zlobou, vyúsťujúcim do textovej metafory: personifikované zlo berie duše bytostí, a tým si ich zotročuje. Rozprávka vyvoláva intertextové konotácie Gulliverových ciest (predovšetkým osudov Gullivera medzi obrami), pričom aj záver príbehu v tomto duchu vytvára východisko pre možné pokračovanie: anticipuje totiž pobyt obrieho dieťaťa Malíčka vo svete ľudí. V próze Romana Brata však cítiť aj ozveny ďalších literárnych látok: motív nesvorných synov, robinsonovský motív, niektoré motívy ľudových rozprávok (Múdry Maľko a blázni, Či jesto pravda na svete).

Charakter dobrodružného rozprávkového príbehu má aj nová kniha **Evvy Hajduovej** *Hrdzavá Rea a Veterný kráľ* (Košice, Kristína Rybárová –

„Agentúra K“, il. Zdenka Bloňská-Záborská). Podobne ako vo svojej prvej knihe (Rastenove dobrodružstvá, 1996) kaširuje motívy folklórnej rozprávky (domácej i orientálnej), prvky starovekých mýtov aj postupy romanticko-sentimentálneho románu. Dokázala ich však využiť len ako motivické a atrakтивizujúce rekvizity žánrovo hybridného útvaru. Dvojfázový sujet (jeho prvú fázu tvorí oslobodenie princeznej Tangalí spod kliatby čarodeja Atreasa, druhú vyslobodenie Reinho brata Karima spod kliatby Veterného kráľa) je povrchovo akčný, tentoraz však dôkladnejšie vypracovaný.

S dobrodružnou literatúrou sčasti korešpondujú aj *Rozprávky zo skrine Libuše Friedovej* (Regent, il. Martin Kellenberger). Autorka knihu komponovala ako dva päťdielne cykly rozprávok: päť rozprávok je detektívnych – o slávnom Rexovi a malej Evičke, ďalších päť je lietajúcich. Ich poetika

pripomína prózy Kristy Bendovej – cyklovaním, aj spôsobom humornej parodizácie. Ide o jednoduché a nenáročné rozprávkové príbehy pre malých čitateľov, aké tvoria stabilnú súčasť rozprávkovej produkcie s poslaním zabaviť a potešiť dieťa.

K takýmto rozprávkam patria aj príbehy v novej knihe *Jaroslava Rezníka Rozprávky o Mladuškoví* (Ikar, il. Peter Cpin). Pre epizódky zo spolužitia výmyselnického deduška (keďže ešte nie je starý, vnučky ho nazývajú Mladuškom) s vnučkami je charakteristické „technicky“ profesionálne spracovanie a jednoduché humanizujúce posolstvo. Rozprávky dýchajú pokojom a pohodou vidieka, ľudia a zvieratá tu žijú v príjemnej, harmonickej symbióze, vo vzťahu k deťom cítia starorodičovskú nehu, voči prírode zasa porozumenie. Ale personifikačný princíp je v niektorých prípadoch príliš vypočítaný na efekt (vrabec je hovorca, vlastní laptop

DANIEL HEVIER/ Päťka z nudy

a skladá na ňom básne) – nie je to humor celkom blízky deťom toho veku, pre ktorý sú rozprávky určené.

Tradičný typ animovanej rozprávky reprezentuje kniha **Benjamína Tináka** *Neuveriteľné dobrodružstvá kocúrika Mňauka* (Vydavateľstvo Matice slovenskej, il. Elena Kubičková), nadväzujúca na tradíciu Hronského animovaných rozprávok. Tak ako Hronského Zajko aj Tinákov kocúrik Mňauko prežije dobrodružstvá v cudzokrajnej Afrike v službe u kráľa zvierat a po návrate kúpi pole – hoci on hrachové, nie kapustné, aby hrach vo vrecúšku uviazanom na chvoste už nikdy nevyplašil žiadne zviera, tak ako vyplašil a do sveta vyhnal jeho. Vtipné epizódy sa zaslúžili o vznik knihy, ktorá deťom poskytuje nenáročnú zábavu a potvrdenie istoty domova.

Ambície zabaviť, ale aj vychovávať má výber z doposiaľ knižne nepublikovanej „meduškovskej“ (rozprávkovej i básnickej) tvorby **Eleny Čepčekovej**, ktorý pod názvom *Meduškin košíček rozprávok a básničiek* (Mladé letá, il. Alena Wagnerová) zostavila Magda Baloghová. V jednoduchých veršoch a rytmizovaných rozprávkach je evidentne prítomný výchovný moment i poučenie. Kniha pripomätáva líniu tradičnej podoby detskej literatúry, ako ju poetologicky i hodnotovo realizovala prvá povojnová generácia v 50. rokoch 20. storočia. V súčasnom kontexte detskej literatúry pôsobí už pomerne archaicky. Na druhej strane však prispieva ku kompletizovaniu diela jednej z osobností klasickej detskej literatúry na Slovensku.

Osobitný typ rozprávok tvoria príbehy, v ktorých sa zážitková rovina spája s faktickým poznaním. Takýto typ textov prináša kniha **Jozefa Pavloviča** *Rozprávkam je do spevu* (Vydavateľ-

stvo Matice slovenskej, il. Ján Vrabec). Povedať, že ide o rozprávky na motívy ľudových piesní, by nebolo celkom presné, hoci sa tu nájdú aj také príbehy. Väčšinou je to však nie celkom rozprávkové rozprávanie (v niektorých prípadoch ide skôr o historizujúci výklad), ktoré odкрýva genézu ľudovej piesne, resp. hovorí o osudoch autora alebo textu zľudovenej piesne. Pavlovič fakty imaginuje fikciou, miestami dotvára humornou mystifikáciou či paródiou. Prostredníctvom pesničiek umožňuje čitateľom poznávanie našich folklórnych tradícií.

Pre tvorbu **Kvety Daškovej** je charakteristický intímny vzťah k prírode a autopsívna báza. Tomu zostala verná aj vo svojej novej knihe *Pipo, Vankúšik, Nitka a ich zvierací kamaráti* (Q 111, il. Vladimír Čáp). Čitateľ sa v nej stretne s postavičkou strašidielka Pipa, ktoré sprevádzalo návštevníkov Bratislavy v poznávacej publikácii *Tri mestá*, s vnukom a vnučkou rozprávačky, s tromi psíkmi a kocúrom a epizodicky aj s ďalšími zvieratami. Príbehy majú charakter rozprávania o spoložití ľudí s prírodou imaginovaného fikciou, pričom sa nestráca racionálny pôdorys diania. Rozprávačka príbehov nezakrýva svoju dospelostnú identitu, ale o to autentickéjšie vyznieva citlivý a empatický vzťah k zvieratám i ľuďom.

Aj v rozprávke **Veroniky Jančárovej** *Chumáčik* (Prešov, Vyd. M. Vaška, il. Tomáš Vicen) vytvára príznak rozprávkovosti svojrázna symbióza medzi empatickým sprítomnením pocitov malého vlčika, strateného vo vesmírnom priestore, a epickým odstupom od rozprávaneho. Poznávanie okolitého priestoru vlčiatom, ktoré kondor uniesol z domova do mesačnej krajiny, a jeho putovanie touto krajinou je cestou za priateľstvom a za poznaním, akú hod-

notu má rodina. Monologické rozprávanie plynie hladko a dynamicky, autorka vcelku vydarene buduje lyrickú atmosféru a nevťieravo vyjadruje nežno-chápavý postoj k naivite mláďatka. Knihu možno považovať za jeden z lepších rozprávkových debutov ostatných rokov, hoci začiatočníckym problémom (povedzme v podobe určitej poplatnosti komercializujúcim motívom) sa nevyhla.

K stabilnej súčasťi žánrového spektra súčasnej produkcie pre deti patria povesti, ktoré len zriedkavejšie vychádzajú v jednoznačne intencionálnom určení detskému čitateľovi. Väčšinou majú univerzálnejšiu orientáciu a čoraz minucióznejšie zaplňajú „povešťovú mapu“ Slovenska. Tento žáner je hodnotovo rôznorodý: popri amatérskych povestiach vychádzajú povesti napísané profesionálne, čo v tomto prípade znamená vytvorené na základe dôkladného poznania a rešpektovania štruktúrnych zákonitostí žánru. Do takejto kategórie patrí tvorba **Ondreja Sliackeho**, ktorý spolu s ilustrátorom **Martinom Kellenbergerom** dal tomuto žánru nie práve tradičnú podobu: kniha *Slovenské obrázkové povesti* (Vydavateľstvo Matice slovenskej) ponúka totiž povesť ako obrázkový príbeh. Autori v nej sústredili dvanásť historických a dvadsaťsedem miestnych povestí, ktoré pokrývajú celé územie Slovenska. Kompozícia knihy je z hľadiska lokalizácie príbehov kruhová: začína sa i končí príbehmi z východu krajiny. Sujet každej povesti je strohý, príbeh sa rozvíja po jeho uzlových bodoch prostredníctvom obrazovo-slovných sekvencií. Kompozícia každej povesti vymedzuje príbehovú časť (vyjadrenú sekvenciami) a komentár (predstavujúci úvodnú a záverečnú textovú pasáž). Realizácia povestí ako obrázkových

príbehov je pre deti zážitkovo príťažlivou modifikáciou žánru (odskúšanou napokon časopisecky – v Slniečku), okrem toho uľahčuje čítanie tým, ktorí ešte zápasia s jeho technikou, podnecuje fantáziu detí, poskytujúc napríklad možnosť dofabulovať príbeh, nevťieravo upozorňuje na žánrové špecifiká povesti.

Peter Urban v knihe *Čertova svadba. Povesti zo stredného Slovenska* (Vydavateľstvo Matice slovenskej, il. Miroslav Knap) sústredil z regiónu avizovaného v podtitule jednak autentické literárne látky, jednak sa inšpiroval literárnymi prameňmi zberateľov 19. a začiatku 20. storočia. Pri spracovávaní látok sa korektne odvoláva na pramene informácií a dodržiava zásady poetiky ľudovej povesti, vrátane striedameho, civilného jazyka bez nadbytočnej ornamentalit. Urbanova kniha sa tak stala prijateľným príspevkom do povestovej mapy Slovenska.

Legendy a báje vytvorené na základe kresťanského portfólia a po literárnej stránke kultúrne vypracované sa v slovenskej detskej literatúre neobjavujú často. Minulého roku práve takýto typ próz publikovala **Marie Korandová** v knihe *Ako a prečo je to tak. Slovenské ľudové legendy a báje* (Trnava, Spolok sv. Vojtecha, il. Magdaléna Lehotská). Krátke príbehy sú výkladom pôvodu alebo podoby vecí či javov, pričom za vznikom všetkého, o čom sa v knihe rozpráva, stoja postavy z Biblie (Boh, Ježiš, svätý Peter a i.). Príbehy nie sú zafarbené neprimeranou pietou k biblickým postavám, naopak, sú sympaticky poľudštené a nechýba im ani zmysel pre humor. Báje a legendy tak malých čitateľov potešia, ale zároveň ich podnietia aj lepšie si všimnúť okolitý svet a uvažovať o ňom i celkom nekonvenčne.

PETER ČISÁRIK/
Ján Uličiansky: Čarovný chlapec

Menej pozitívne možno prijať knihu **Milana Igora Chovana Ružový grúň**. (EPOS, il. Michaela Nováková, Júlia Leštinská). Podtitul *Dolnoliptovské bájky, povesti a povedačky* v tomto prípade znamená nielen regionálnu lokalizáciu príbehov, ale je to aj signál ich žánrovej neurčitosti: miestami ide o povesti, miestami o povrávky, niektoré texty sa zasa prechylujú k romanticko-sentimentálnej poviedke. Problémom je však aj jazykovo-štylistická stránka textov, najmä neprimerané použitie výrazových prostriedkov modernej doby, aké žánru pôvodne ľudovej prózy nesvedčia.

Od rozprávky je na skok k fantastike, teda k žánru, ktorý sa v ostatných rokoch teší aj u nás veľkej obľube – pravda, predovšetkým zásluhou prekladovej tvorby. V roku 2005 vyšli prvé dva zväzky zo zamýšľanej trojzväzkovej fantastiky **Mušky Molitorovej** a **Igora Molitora Dievčatko z krajiny**

drakov, *Kniha prvá: Mezzarthys*, *Kniha druhá: Tajomstvo Legelynu* (Ikar). Autori žijú mimo Slovenska (Austrália). Ide o postmoderný mix s rôznorodými filiáciami, najviac filiáciami Harryho Pottera a v druhom zväzku aj Sienkiewiczovho románu *V púšti a pralese*. Tak ako v Potterovi aj tu je hrdinom sirota, nie však chlapec, ale dievča, kvôli utajeniu identity pomenované všeobecným menom Dievčatko; aj ono má splniť tajomnú úlohu v zápase so zlom. Príbeh je situovaný do paralelného sveta: medzi ním a pozemským svetom jestvuje prepojenie tajnými časopriestorovými tunelmi a každý zo svetov je geograficky i sociálne štruktúrovaný. Kým v ľudskom svete len ojedinele (a pritajene) žijú postavy nie-ludí, v paralelnom svete žijú ľudia len akoby mimochodom popri prevažne mýtických bytostiach: čarodejníkoch, drakoch, bosorkách, démonoch a pod. Samozrejmosťou súčasťou paralelného sveta sú čarodejné predmety (metly ako dopravné prostriedky, ale aj vzducholoď, potreby na čarovanie), nájdu sa tu aj tradičné rozprávkové rekvizity (zakliaty les, zákaz a jeho porušenie) či stopy artušovských legiend. Akcie a intertextové súvislosti sú zručne pospájané do akčného, dynamického diania, ktorého podstatou je zápas s tajomným zlom. Dievčatko sa dostáva do podobnej situácie permanentného ohrozenia ako Harry Potter, ale celý príbeh je menej temný, viac rozprávkovovo dobrodružný. Pre sujet je v prvom diele nosný motív pátrania, v druhom motív putovania a pre obidva zväzky je spoločný motív prenasledovania. Ako v správnej fantastike strašidelné motívy sú spojené s motívmi komickými. Zosobnením zla je bosorka, ktorá si uzurpovala moc v krajine Mezzarthys; táto postava je však nedotiahnutá. Jej hrozivosť a ne-

bezpečnosť zostáva viac vo verbálnej, nie obrazno-akčnej rovine, medzi verbálnymi deklaráciami o jej moci a konkrétnymi prejavmi postavy v akcii nastáva z času na čas rozpor. Napriek takýmto problematickým detailom vznikol príbeh akčný a napínavý – typický príklad masovej kultúry.

Žánrová oblasť spoločenskej a psychologickkej prózy zo života detí a mládeže je už svojou podstatou povolaná na zaznamenávanie životného pocitu a životného názoru mladých. V ostatných desiatich-pätnástich rokoch patrí k vyslovene nedostatkovému artiklu (nielen v pôvodnej, ale i v prekladovej tvorbe) napriek tomu, že čitateľský záujem o príbehy rovesníkov u detí a dospievajúcich trvá.

Spoločenská próza teda nezaznamenáva rozkvet porovnateľný s jej situáciou v niektorých predchádzajúcich obdobiach, hoci temer každý rok vyjde jedno-dve diela spomínaného zamerania. Psychosociálne problémy súčasných detí a ich pocity zo života však autori iba zriedkavo dokážu stvárniť autenticky (J. Bodnárová, P. Glocko).

Systematicky sa príbehom o deťoch venuje **Gabriela Futová**. Pre jej prózy je charakteristický rodinný prázdnotný príbeh, ktorý má vtipne a dynamicke modelovaný konflikt, životaschopné postavy, šťavnatú fabuláciu a rozprávačský švih. A tak nečudo, že knihy tejto autorky sa stávajú detskými bestsellermi v tom najlepšom zmysle slova. Takúto šancu má aj jej nová kniha *Lepší otec v hrsti ako kamoš na streche* (Mladé letá, il. Juraj Balogh), voľne nadväzujúca na prózu *Hľadám lepšiu mamu*, v ktorej sa desať-jedenásťročná Katka cez prázdniny z trucu pokúša nájsť si novú mamu, lepšie vyhovujúcu jej naivným predstavám. Tentoraz sa dievčatko musí vyrovnávať s tým, že do

domácnosti pribudne mamin partner. Futová teda siahla po téme neúplej rodiny a ťažkostiach, aké môžu sprevádzať pokus o jej kompletizovanie. Túto závažnú tému neuchopila ako ťažký psychologický problém, ale spracovala ju s dôrazom na komiku vyrastajúcu väčšinou z úsmevných epizód a strelných nápadov protagonistky. Originálne a vtipne pritom dokázala ozvláštniť situácie, ktoré sú v detskej literatúre už ošúchané (príchod nového otca, narodenie súrodenca). A hoci ide o veselý a napínavý príbeh, povedomie závažnosti problému, s ktorým Katka zápasí, zostáva v úzadí nenápadne prítomné.

Spomedzi príbehov zo života detí a mladých znesie prísnejšie literárne kritériá azda len *Autobusová romanca Adolfa Lachkoviča* (il. Peter Lajčák). Tak ako v próze *Príbehy spod gaštanov* ide o autobiograficky ladený príbeh, v tomto prípade je to príbeh prudkého citového vzplanutia k dievčaťu z autobusu a následného sklamania, odohrávajúci sa v období 50. rokov. Doba tvorí v podstate len kulisu príbehu, praktiky sú verbálne prezentované, nie obrazne stvárnené. Napriek formálne nie celkom štandardnému rozprávaniu (2. slovesná osoba, fiktívne rekonštrukcie prežívania vzťahu dievčaťom) pôsobí tento krehký a citlivý príbeh dosť starosvet-sky, čo môže byť závažnou recepciou bariérou medzi ním a potenciálnym mladým čitateľom.

V roku 2005 vyšlo ešte niekoľko próz zo života detí a mladých, ich kvalita je však diskutabilná a úroveň nemá ďaleko od diletantstva. Platí to aj o druhej knihe **Dagmar Pokornej** *Prečo veвериčky nenosia dáždňnik?* (Bratislava, Perfekt, il. Miroslav Regitko) určenej pre staršie deti. Prázdninový príbeh rozvíja peripetie prvého zaľúbenia rozprávačky. Prológom k príbehu je stručná

charakteristika postáv, ktoré budú vystupovať v sujete, čo je v tomto prípade krok dosť podstatný. Charakter jednotlivých postáv by totiž čitateľ poväčšine inak ťažko odhadol, keďže v sujete sa prejavujú pomerne stereotypne, málo individualizovane. Konflikt, tak ako je spracovaný, pôsobí triviálne a opakuje sa v ňom nedostatky z prvej knihy Dagmar Pokornej spred dvoch rokov, predovšetkým vykonštruovanosť situácií, naivné blufovanie vo vzájomných vzťahoch postáv, ktorého úlohou je vytvárať napätie, nedostatočná psychologická plasticnosť postáv, ktorú by zrejme mal zastrieť nadužitý slang a vyvolať dojem súčasnosti. Vznikol mimoriadne plytký, prvoplánový príbeh.

K typu prázdninových príbehov patria aj prózy **Milana Igora Chovana** *Maľované leto* (EPOS, il. Michaela Nováková). Dedikácia „všetkým dobrým chlapcom, ktorým sú zážitky a skúsenosti poučením“, a „všetkým dobrým dievčatám, ktoré vedia byť pre chlapcov vzorom“, necháva tušiť, že pôjde o didaktizujúce prózy s príkladnými hrdinami, odohrávajúc sa v idyllickej atmosfére. Toto tušenie sa skutočne potvrdí: prázdninové zážitky dvoch kamarátov sú popisné, staromódne, bez napínavosti a dobrodružnosti – či už by išlo o dobrodružnosť akcie, alebo o dobrodružnosť poznávania. Ponúka sa tu próza o dobrých deťoch a bezproblémovom vegetovaní ako vystrihnutá z prelomu 19. a 20. storočia.

Podobne ako kedysi v 50. a 60. rokoch Mladé letá sa tentoraz rozhodlo vydavateľstvo Perfekt stimulovať záujem autorov o tvorbu nedostatkových žánrov, a vypísalo teda súťaž v tvorbe poviedok pre deti a mládež. Zborník najlepších poviedok vyšiel pod názvom *Poletíme za dúhou. Poviedky pre deti a mládež* (Perfekt, il. Miroslav Regitko)

a priniesol sústredenejší, literárne niekedy profesionálnejší a nelineárny, väčšinou však amatérskjší a priamočiarejší pohľad na páliivé problémy dneška, akými sú šikanovanie a intolerancia k rasovej či fyzickej inakosti, osamelosť a nekvalita medzilidskej komunikácie, rôzne druhy závislosti... Prvý ročník súťaže teda zmapoval časť zásadných spoločenských problémov, hoci väčšinou len v tematickej polohe, ale v najlepších poviedkach (vítaná poviedka Jany Bodnárovej *Psy*, čiastočne v poviedkach I. Škripkovej, R. Jágrikovej) nájdu sa už náznaky autentickej pocitovej polohy, v akej tieto problémy zažívajú a reflektujú súčasné deti a dospievajúci.

V oblasti literatúry faktu sa každý rok objavujú nové tituly. Medzi nimi sa z času na čas ukážu životopisné diela. V minulom roku vyšli hneď dve diela takéhoto žánrového zamerania. Jedným je biografická próza **Danice Štilichovej-Suchoňovej** *Život plný hudby* (SPN-Mladé letá), v ktorej na základe autentických výpovedí svojho otca, hudobného skladateľa Eugena Suchoňa, poskladala mozaiku jeho osudov, doplniac ju o rovnako autentické výpovede osobností, ktoré Suchoňa poznali. Popri pôsobivom príklade silnej osobnosti sú v texte prítomné aj nenápadne zapracované informácie o svete hudby i o živote na Slovensku v minulosti. Životopisným rozprávaním je aj nová kniha **Ladislava Vargu** *Hviezdny generál: tajomstvá života a smrti M. R. Štefánika* (Žilina, Knižné centrum). Publikácia je spracovaná so značnou dávkou patetickej piety a bez väčšej literárnej hodnoty.

Spojenie vecnej informácie s autentickou zážitkovosťou určilo podobu originálnej publikácie **Jany Bodnárovej** *Moja prvá galéria* (Košice, Vydavateľ-

stvo Vienala, il. Miloš Kopták, Denisa Stanislavová). Autorka využila funkčnú symbiózu dvoch semiotických systémov: výtvarného (farebné reprodukcie výtvarných diel umiestnené na pravej stránke) a slovesného (poetická interpretácia artefaktu situovaná na ľavej strane dvojstrany). Ilustrátori v podstate len jemnou kresbou striedmo zasahovali do reprodukcie. Literárna časť je pozoruhodná spôsobom, akým sa tu spája vecné kunsthistorické poznanie s impresívnym zážitkom z výtvarnej percepcie a so schopnosťou vydať o tom básnivú výpoveď. Výsledné lyrické impresie a rekonštrukcie (možných) drám skrytých vo výtvarnom diele sú esteticky pôsobivé a zároveň nenápadne a nevťieravo inštruujú, akým spôsobom možno vnímať a zažívať umelecké výtvarné dielo. Upriamujú pozornosť na atmosféru diela, na zaujímavé detaily a ich komponovanie do celku, naznačujú potenciálne príbehy a osudy postáv alebo reálií na obraze, stimulujúc tak čitateľovu predstavivosť.

O spojenie informácie so zážitkom sa usiluje aj **Rudolf Čižmarík** v próze *Pes do vrecka*. (Bratislava, Vyd. Alexandra). Téma nie je nová: rozprávanie o psíkovi v rodine. Má podobu štylizovanej biografie psa Emy, pričom sa nezrieka ani ambície vypovedať aj o vzťahoch medzi ľuďmi a zvieratkami. V určitom zmysle je kniha sympatickou adoráciou tohto spolužitia, chýba jej však imaginácia: čosi, čo púhu empiriu transformuje na literatúru. Výhrady možno mať aj voči práci jazykového redaktora.

Ak v nejakom žánri slovenskej detskej literatúry už dlhodobo vládne nuda, je to celkom určite poézia. Ani v roku 2005 sa na tomto poli neudialo nič zvláštneho. Tri zbierky veršov pre deti, ktoré sa objavili, zotrávajú pri modeli riekankovej jednoduchej a hravej poé-

zie. Nová básnická zbierka **Štefana Moravčíka** *Videl to svet?* (Vydavateľstvo Maticy slovenskej, il. Martin Kellenberger) je tentoraz výraznejšie zameraná na hravé popularizovanie zabudnutej (zastaranej, nárečovej) lexi-ky. A tak sa deti dozvedia, čo to je brdo, vercajg, náprstok či almara, čo to znamená, ak deti pomenujeme argotizmom „bosí“ alebo ak kupujeme niečo za babku, ale poézie, ktorá by im otvárala oči pre iné videnie všedných vecí, si neužíjú.

Zbierku **Ondreja Nagaja** *Od čoho má slnko kľúče*. (Žilina, Knížné centrum, il. Ján Vrabec) tvoria nenáročné riekanky usporiadané do cyklov podľa ročných období. Zaiste potešia, ale neprekvapia. Paperback **Táne Pastorkovej** *Veršovaná abeceda* (Príroda, il. Katarína Slaninková) rozmnožil počet jestvujúcich abecedárov na vyslovene diletantskej úrovni (veršovnícky, obrazne, aj prakticky: báseň určená na vyvodenie a osvojenie si písmena nemôže mať toto písmeno zastúpené iba v jednom slove!). **Daniel Hevier** v knihe *Pätka z nudy* (Mladé letá, il. D. Hevier) ponúkol komponovaný súbor piesňových textov, básní a próz, ktoré majú podobu mystifikovaných a imaginovaných výpovedí a sú už tradične vytvorené na profesionálnej úrovni. Ani on nijako neprekvapil. No a novú knihu veršov zosnulého **Borisa Droppu** *Modré slnko* (Regent, il. Virgil Droppa) sa nám nepodarilo zohnať vôbec. **Jozefa zo Senca** s jeho už tretími či štvrtými grafomanskými veršovanými opovážlivosťami radšej ani nespomíname.

Na záver možno konštatovať, že rok 2005 nepriniesol v tvorbe pre deti a mládež žiadne veľké prekvapenia ani v oblasti autorskej základne, ani v rovine žánrov. V porovnaní s predchádzajúcimi rokmi však neznamenal ani „prepad“

hodnôt: tak ako vyšli diela nadštandardných kvalít, vyšli aj diela štandardné a subštandardné. A podobne – tak ako vyšli diela konvenčných poetík, vyšli aj diela objavné. Za najlepšie vydané opusy možno považovať netradičné rozprávanie o výtvarnom umení Jany Bodnárovej, rovnako netradičné podanie povestí Ondreja Sliackeho a Martina Kellenbergera, múdry rozprávkový triptych Jána Uličianskeho, vtipný detský príbeh Gabriely Futovej a inteligentne didaktickú prózu Jaroslavy Blažkovej. K literárnym dielam s dobrou úrovňou patria aj knihy V. Jančárovej, Romana Brata, Kvetý Daškovej a, prirodzene, Daniela Heviera. Napokon, zaujímavými príspevkami do žánrového i hodnotového spektra slovenskej detskej literatúry boli i dve knihy fantasy M. a I. Molitorovcov.

To, čo je ešte na produkcii roka 2005 zaujímavé, sú posuny v štruktúre vydavateľstiev kníh pre deti. Odhliadnime pritom od nových a neznámych (málo známych) súkromných vydavateľstiev – tie sa za knižnými titulmi objavujú každý rok. Nápadné je skôr to, že sa čoraz výraznejšie začína profilovať Perfekt, preberajúc na seba aj prvky organizovania života detskej literatúry a jej rozvoja. Stabilne prínosné sú vydavateľ-

stvá Ikar, Q111, Regent i Vydavateľstvo Maticy slovenskej. Naopak – zdá sa, že nie tak dávnu pozíciu vydavateľského „lídra“ kvalitnej pôvodnej detskej literatúry opúšťa vydavateľstvo Mladé letá; predbežne sa to ešte prejavuje skôr v dramaticky klesavom počte vydaných titulov, ale začína sa to už nebezpečne dotýkať aj kvality viacerých z nich. Spojenie so Slovenským pedagogickým nakladateľstvom by hádam nemalo znamenať likvidáciu tohto v minulosti monopolného vydavateľa detskej literatúry u nás? Osobitným problémom je napokon distribúcia detských kníh po Slovensku (Bratislavu nevynímajúc), najmä z vydavateľstiev Regent a Vydavateľstva Spolku slovenských spisovateľov. Ich produkcia zostáva pred čitateľom vo veľkej miere dobre utajená. A preto ani toto bilančné hodnotenie nezaznamenáva všetky tituly, ktoré by zaznamenať mohlo a malo.

Pôvodná literatúra pre deti a mládež však napriek všetkému žije a rozvíja sa. Aj keď sa to nedeje skokmi a za zvukov fanfár. Aj keď tie najpozoruhodnejšie diela sa každý rok dajú spočítať na prstoch jednej ruky a prevažuje skôr to ostatné. Napokon: ani v minulosti to väčšinou nebolo inak. Nebolo to inak ani v roku 2005.

Odklínanie hudby v Poprade

V Tatranskej galérii v Poprade predstavuje BIBIANA v dňoch 12. 5. – 30. 6. 2006 v rámci širšieho projektu výstavu Odklínanie hudby. Koncipovaná je ako vizuálno-akustický projekt, ktorý urobí hudbu zaujímavou aj pre menej nadaných. Autori sa inšpirovali slovami Carla Orffa: „Každé dieťa je stvorené pre hudbu, a preto má na ňu právo.“ Rozprávková cesta za hudbou má retrospektívny charakter. Deti sa postupne dozvedia o prvých zvukoch a nástrojoch, ktoré človek používal, o prvých pokusoch stvoriť pieseň, hudobný sprievod a touto cestou dospejú až ku vzniku hudobného diela.